Eva Thue Vold

*Førsteamanuensis, Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
Universitetet i Oslo*

Gerard Doetjes

*Seniorrådgiver, Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen
(Halden)*

Fremmedspråk i norsk arbeidsliv: gapet mellom behov og etterspørsel

Sammendrag

Behovet for fremmedspråkkunnskaper i norsk arbeidsliv er dokumentert gjennom ulike behovsanalyser og undersøkelser, og kommer i tillegg jevnlig til uttrykk gjennom medieutspill fra fremtredende næringslivsledere. Likevel synes den faktiske etterspørselen etter fremmedspråkkunnskaper å være lav. I denne artikkelen undersøker vi i hvilken grad behovet for språkkyndige medarbeidere kommer til uttrykk når norske arbeidsgivere skal rekruttere ny arbeidskraft. Analysen er basert på jevnlig gjennomganger av NAV og FINNs elektroniske stillingsdatabaser over to perioder à fem måneder, der vi registrerte etterspørsel etter fremmedspråkkompetanse i stillingsannonser fra alle yrkeskategorier. Resultatene viser at fremmedspråk utover engelsk sjelden nevnes som ønskelig kvalifikasjon og enda sjeldnere som krav. Dette framstår som et paradoks, sett i lys av at internasjonal forskning samt en rekke kartlegginger foretatt i Norge viser at fremmedspråkkunnskaper representerer en betydelig økonomisk faktor i samfunnet. Artikkelen drøfter ulike årsaker til dette åpenbare misforholdet mellom behov og etterspørsel, og nevner avslutningsvis noen implikasjoner denne situasjonen bør ha for fremmedspråksopplæring i skolen og i høyere utdanning.

Innledning

”Engelsk er fortsatt det viktigste språket for å kommunisere med omverdenen, men det er stor mangel på folk som kan andre fremmedspråk, som fransk eller tysk. [...] Mange norske selskaper sliter med å finne ansatte med gode nok språkkunnskaper, og det er et problem som er voksende.”

Lars-Kåre Legernes til E24, 29.10.11(E24 2011)

Denne uttalelsen fra administrerende direktør i Oslo handelskammer, Lars-Kåre Legernes (E24 2011), er betegnende for norske næringslivslederes bekymring for mangelen på språkkyndige ansatte i bedrifter rundt om i landet. Næringslivets, og mer generelt samfunnets, behov for folk med fremmedspråkkunn-

skaper er et tema som har vært mye i søkelyset de senere år. Mange språkforskere og fremmedspråklærere har uttrykt bekymring over en situasjon der få elever og studenter velger fremmedspråk¹, og der fremmedspråktilbud på universiteter og høyskoler reduseres eller legges ned. Men varselropene kommer som sitatet viser slett ikke bare fra språkfrelste akademikere fra humaniora. Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) har gjentatte ganger uttrykt bekymring over det lave antall elever og studenter med fremmedspråkkunnskaper, særlig når det gjelder tysk (se bl.a. uttalelse fra daværende direktør i NHO, Sigrun Vågeng (2007) til Avisenes nyhetsbyrå (ANB), og fra kompetansedirektør i NHO, Are Turmo (2010) i Dagens næringsliv (DN). Tenketanken CIVITA har påpekt at Norges sterke kulturelle og økonomiske bånd til Europa fordrer at nordmenn behersker viktige kontinentaleuropeiske språk som tysk og fransk i tillegg til engelsk (Kolbeinstveit 2010). I tillegg har Oslo handelskammer flere ganger understreket at norsk næringsliv har en bekymringsfull mangel på språkkyndige arbeidstakere (se for eksempel uttalelse fra Lars-Kåre Legernes i E24 27.7.2011, (Legernes 2011)). Organisasjonen anser språkkunnskaper hos framtidige arbeidstakere som så viktig at de har utviklet et eget undervisningsprogram for ungdomsskolen. Programmet har som målsetting å gjennom et tett samarbeid mellom skole og bedrifter "bidra til å skape interesse og forståelse for hvilke muligheter ulik språkkompetanse gir for fremtidig arbeid i internasjonal handel og forretningsdrift" (Oslo handelskammer 2011: «Nå snakker vi»... - en smak på fremmedspråk). Disse eksemplene viser at samfunnets behov for språkkunnskaper er et spørsmål som i høyeste grad opptar næringslivsfolk og arbeidsgivere, i tillegg til språklærere og -forskere.

Det finnes etter hvert et betydelig antall undersøkelser som analyserer og dokumenterer arbeidslivets behov for språk- og kulturkunnskaper, både i norsk, skandinavisk og europeisk sammenheng (Hellekjær 2007, 2010a; Verstraete Hansen 2008; Hagen, Davila-Philippon & Nordgren 2006; Grin, Sfreddo & Vaillancourt 2010 – for å nevne noen publikasjoner av nyere dato). Få har imidlertid undersøkt i hvilken grad dette rapporterte behovet gjenspeiles i den konkrete etterspørselen etter arbeidskraft. Grin m.fl. (2010, s.125) har analysert data fra en sveitsisk storskalaundersøkelse om fremmedspråkkompetanse, arbeid og inntekt, der respondentene bl.a. fikk spørsmål om fremmedspråkkompetanse var et krav da de ble ansatt i deres nåværende stilling. Analysene viser at språkkunnskaper ofte ikke etterspørres eksplisitt ved ansettelse, selv om den aktuelle sektoren og språkområdet har et dokumentert behov for slik kompetanse. I norsk sammenheng finnes det ingen tilsvarende undersøkelser. Språksituasjonen i Sveits, som i høyeste grad er et multilingvalt samfunn, er dessuten grunnleggende annerledes enn den vi har i Norge. Det er slett ikke gitt at resultatene fra Sveits også gjelder for Norge.

I denne artikkelen skal vi derfor se nærmere på i hvilken grad og på hvilken måte behovet for, og ønsket om, språkkyndige medarbeidere – slik det er dokumentert gjennom behovsanalyser og utspill fra næringslivet – kommer til

uttrykk når norske arbeidsgivere skal rekruttere ny arbeidskraft. For å undersøke denne problemstillingen gikk vi jevnlig igjennom to sentrale elektroniske stillingsdatabaser, NAV.no og Finn.no², over to perioder à fem måneder. Vi ønsket å få svar på følgende spørsmål: 1) Hvor ofte etterspørres fremmedspråkkunnskaper i norske stillingsannonser? 2) I hvilke sektorer etterspørres språkkompetanse? 3) Er slik kompetanse uttrykt som et krav eller et ønske fra arbeidsgivers side?

Før vi går nærmere inn på analysen av stillingsannonser er det nyttig å se på hva tidligere undersøkelser har sagt om behovet for og verdien av fremmedspråkkunnskaper i norsk og europeisk næringsliv. Konklusjonene fra disse undersøkelsene vil, sammen med medieutspill og initiativ fra næringslivet av typen som er nevnt innledningsvis, danne bakteppet for vår undersøkelse av arbeidslivets behov for fremmedspråkkompetanse slik det kommer til uttrykk i stillingsannonser. Etter en gjennomgang av de viktigste funn fra tidligere undersøkelser, vil vi presentere metode og resultater fra vår egen undersøkelse, før vi diskuterer resultatene og drøfter noen mulige årsaker til disse.

Behov for og verdi av språkkompetanse i arbeidslivet

Her i landet er Hellekjærs undersøkelse av behov for og bruk av fremmedspråk i næringslivet vel kjent (Hellekjær 2007). Undersøkelsen ble møtt med mye medieoppmerksomhet da den ble publisert, grunnet de oppsiktsvekkende resultatene: Rapporten viste at norske bedrifters mangel på språkkyndige ansatte førte til tap av kontrakter og inntekter som følge av ulike typer kommunikasjonsproblemer som oppstod i møter og korrespondanse med utenlandske handelspartnere. Ca. 50% av informantene fra eksportbedrifter oppga at de enten hadde fornærmet eller var usikre på om de hadde fornærmet potensielle handelspartnere som følge av utilstrekkelige språkferdigheter eller manglende kulturkompetanse. Over 20% oppga at de kom til kort i sosiale sammenhenger i internasjonale fora fordi de ikke evnet å delta i samtaler på like fot med andre mer språkkyndige deltakere. Ytterligere 26% var usikre på om dette gjaldt for dem. Videre oppga over 40% at deres bedrift hadde unngått, eller muligens hadde unngått, å oppsøke enkelte markeder på grunn av språkbarrierer (Hellekjær 2007, s.26, s.56).³ Undersøkelsen viste også at engelsk naturlig nok var det desidert mest brukte fremmedspråket, og at det svært ofte ble brukt som erstatningsspråk i sammenhenger der andre fremmedspråk, som f.eks. tysk eller fransk, hadde vært mer naturlig tatt i betraktning kommunikasjonspartnerens språkbakgrunn.

Hellekjær viser i sin undersøkelse at det har vært en dramatisk nedgang i bruken av fransk og tysk i norsk næringsliv siden 1970-tallet. I Norges handelshøyskoles undersøkelse av siviløkonomers bruk av fremmedspråk (NHH 1973) oppga 48% av bedriftene at de brukte tysk i sitt arbeid, mens 21 % oppga at de

brukte fransk (referert i Hellekjær 2007, s.46). I Hellekjærs undersøkelse var disse tallene sunket til henholdsvis 18 og 8% (Hellekjær 2007, s.46). Selv om tallene ikke er direkte sammenlignbare, ettersom utvalget er forskjellig, tyder de på en betraktelig nedgang i bruken av fransk og tysk i norsk næringsliv. Nedgangen sammenfaller ifølge Hellekjær (2007) med et redusert fokus på disse fremmedspråkene i skolen.

Hellekjær gjennomførte få år senere en tilsvarende undersøkelse for offentlig forvaltning (Hellekjær 2010a). Han fant at offentlig forvaltning, representert ved departementene, langt på vei hadde de samme utfordringene som næringslivet når det gjaldt behov for og bruk av fremmedspråk. Engelsk ble brukt mye, også i situasjoner der andre fremmedspråk hadde vært mer tjenlig, og til tross for at det fantes ansatte med relevant fremmedspråkskompetanse. Det var også en rekke ansatte som hevdet at overforbruket av engelsk sammen med dårlige språkferdigheter ofte gikk på bekostning av norske interesser, for eksempel i internasjonale forhandlinger.

Hellekjærs funn fra 2007 understøttes av flere andre norske studier, bl.a. ovennevnte fra NHH (1973), Lie og Skjoldmo (1982), Kvam og Schewe (1984), samt Hellum og Dypedahl (1998) (for en grundig gjennomgang av tidligere norske undersøkelser på området, se Hellekjær 2007, appendiks C). I tillegg kommer en fersk undersøkelse som Sentio har gjennomført for Oslo handelskammer. I denne spørreundersøkelsen, som omfatter svar fra 300 ledere i bedrifter som har utstrakt kontakt med utlandet, kommer det fram at hele 33% av bedriftene mener at de har et "udekket behov for medarbeidere med språkkompetanse utover norsk og engelsk" (Sentio 2011). Videre oppgir 36% at de prioriterer å ansette folk med kompetanse i fremmedspråk utover engelsk, mens kun 21% svarer bekreftende på om de belønner slik kompetanse. Ytterligere 27% oppgir at de av og til opplever samarbeidsproblemer med kunder på grunn av manglende kompetanse i andre språk enn norsk og engelsk. På tross av disse tallene, som tyder på et relativt stort udekket behov, er det verdt å merke seg at 61% mener at mangel på språkkunnskaper utover norsk og engelsk ikke har noen negative konsekvenser for bedriften.

Tilsvarende prosentandeler finner vi i en dansk undersøkelse (Verstraete-Hansen 2008, 2010). Rundt 30% av respondentene i denne undersøkelsen oppga at manglende språkferdigheter i egen bedrift var et hinder for dem i deres virksomhet. Det er interessant at betydelig flere – i overkant av 40% – oppga at manglende språkferdigheter hos *handelspartneren* førte til problemer. Dette til tross for at det var snakk om både eksport og import – flere av disse danske bedriftene tillå altså *kjøperne* problemet.⁴ Det dreide seg først og fremst om Kina, Russland og europeiske land som Frankrike, Tyskland, Italia og Spania. Som regel viste respondentene til at problemene oppstod fordi motparten ikke kunne nok engelsk. Dette vitner ifølge Verstraete-Hansen (2010, s.73) om *anglosentrisme* eller en oppfatning av at 'alle' skal kunne engelsk. Realiteten er imidlertid at i mange europeiske land (og i verden for øvrig) har engelsk en langt

svakere stilling enn i de skandinaviske land. Man må anta at en økt bevissthet i Danmark om slike forhold, og dermed et økt fokus på læring også av andre fremmedspråk, ville kunne styrke dansk industris konkurranseevne på de aktuelle markedene. Uavhengig av hvem som ble tillagt den manglende kompetansen, ble altså manglende språkkunnskaper i næringslivet sett på som et problem av næringslivet selv. Akkurat som for norsk næringsliv (Hellekjær 2007), gjorde dette kommunikasjonen med internasjonale markeder problemfylt og handelen vanskeligere.

Ikke bare skandinavisk næringsliv sliter med utilstrekkelige språk- og kulturkunnskaper: ELAN-undersøkelsen, ledet av det britiske fremmedspråksenteret CILT (Hagen m.fl.: 2006), var en storskalaundersøkelse som viste hvordan mangel på språkkompetanse i europeiske bedrifter påvirket europeisk økonomi i negativ retning. ELAN-rapporten konkluderte bl.a. med at en betydelig andel av små og mellomstore bedrifter i EU tapte eksportinntekter pga. manglende kompetanse i fremmedspråk og (i noe mindre grad) pga. manglende interkulturell kompetanse (Hagen m.fl. 2006, s.57). Videre konkluderte rapporten med at investeringer i utvikling av språkkompetanse i EU-landene ville føre til økonomiske fordeler som igjen ville ha en positiv innvirkning på produktiviteten og eksportaktiviteten i små og mellomstore bedrifter (Hagen m.fl. 2006, s.57). Studien viste at språkkompetanse både i engelsk og i høy grad også i andre fremmedspråk, hadde positiv innvirkning på bedriftenes handel med andre språkområder.

ELAN-undersøkelsen har fått til dels skarp kritikk for sitt metodiske fundament. Grin m.fl. (2010, s.48-49) setter spørsmålsteget ved både validiteten og reliabiliteten til undersøkelsen. Likevel er det slik at Grin m.fl. i sin egen studie kommer til de samme konklusjoner som Hagen m.fl. i ELAN-undersøkelsen: Språkferdigheter (i engelsk og andre fremmedspråk) lønner seg og bidrar positivt til samfunnsøkonomien – ikke bare i eksportsektoren, men også når det gjelder for eksempel produksjon og import (Grin m.fl. 2010, s.120). Grin m.fl. viser ved hjelp av en økonomisk analysemodell at språkferdigheter i engelsk står for 5,6% av Sveits' BNP, mens ferdigheter i andre fremmedspråk står for 5,2%. De konkluderer med at "foreign language skills are assets of foremost economic importance" (Grin m.fl. 2010, s.13). Forfatterne drøfter hvorvidt Sveits' spesielle status som offisielt flerspråklig samfunn gjør at tallet blir såpass høyt, men konkluderer med at "the considerable contribution of foreign language skills to GDP that we can observe in Switzerland is unlikely to be much lower in other countries" (Grin m.fl. 2010, s.115). Det er likevel vanskelig å si noe sikkert om dette, ettersom lignende utregninger ikke finnes for andre land enn Sveits, med unntak av Canada, som jo også er et multilingvalt samfunn. Her ble verdien av fremmedspråkkunnskaper anslått å tilsvare mellom ca. 2% og ca. 9% av BNP, avhengig av sektor (Grin m.fl. 2010, s.115). Forfatterne viser også at for å generere økonomisk gevinst må fremmedspråkkunnskapene være

på et visst nivå – dvs. at kun elementære ferdigheter i fremmedspråk ikke vil være nok til å gi noen inntektsbringende effekt (Grin m.fl. 2010, s.64-69).

Det er verdt å merke seg at Grin m.fl.s studie er gjennomført ut fra et økonomisk, og ikke et lingvistisk perspektiv. Forfatterne har ingen rolle som 'promotører' for fremmedspråkfagene, og representerer på mange måter et annet perspektiv enn det man tradisjonelt har sett i behovsanalyser av denne typen. Likevel er altså forskerne, selv om de kommer fra så ulike felt som språkvitenskap og økonomi, svært samstemte i sine konklusjoner.

På grunnlag av disse nokså sammenfallende funnene fra ulike undersøkelser, fra ulike land, kan vi med rimelig sikkerhet slå fast at fremmedspråkkunnskaper har en betydelig økonomisk merverdi for bedrifter og næringsliv. Spørsmålet vi skal se nærmere på i denne artikkelen er altså i hvilken grad samfunnets og arbeidslivets behov for fremmedspråkkunnskaper, slik det er kartlagt gjennom behovsanalyser og spørreundersøkelser, gjenspeiles i konkret etterspørsel etter språkkyndige folk fra arbeidsgivernes side.

Metode

For å kunne belyse dette spørsmålet søkte vi etter uttrykt etterspørsel etter fremmedspråkkunnskaper i stillingsannonser i NAV og Finn sine digitale stillingsdatabaser. Søkene foregikk i to runder; én i 2010 og én i 2011. Resultatene fra disse to søkene er tidligere publisert i Doetjes & Vold 2010 og 2011. I den første runden gikk vi igjennom stillingsdatabasene ved fem anledninger i perioden april til september 2010, og i den andre runden gikk vi igjennom databasene ved fem anledninger i perioden februar-juni 2011. Poenget med å utføre søkene ved ti anledninger fordelt over to år, er ikke å vise en utvikling over tid (til det måtte analysene gjentas over betydelig flere år), men å gi et mer reliabelt situasjonsbilde av etterspørselen etter fremmedspråkkunnskaper.

I begge rundene registrerte vi alle annonser som inneholdt ett eller flere av følgende søkeord: *fransk, spansk, tysk og russisk*⁵ (altså skolespråkene), samt *arabisk, finsk, italiensk, japansk, kinesisk/mandarin og koreansk*, som alle undervises som fremmedspråk på et lite antall skoler hver (Doetjes 2011). I tillegg søkte vi etter annonser som inneholdt søkeordet *engelsk* – dette for å kunne sammenligne etterspørselen etter fremmedspråkkunnskaper med etterspørselen etter engelsk. For 2011 er også søkeordene *English, samisk, tyrkisk og urdu* inkludert.

Ideelt sett kunne kartleggingen gjerne ha omfattet flere språk. Vi valgte av praktiske grunner å begrense utvalget til de språkene som undervises etter læreplan for fremmedspråk (Kunnskapsdepartementet 2006) på én eller flere skoler. I tillegg tok vi i begge runder med søkeordet *fremmedspråk*, ettersom arbeidsgivere (særlig innen turistnæringen) ikke alltid spesifiserer ett eller flere bestemte språk, men søker mer generelt etter folk som kan et eller annet

fremmedspråk.⁶ Gjennom finlesing av alle annonsene registrerte vi også hvilken yrkeskategori utlysningen gjaldt og om kunnskaper i språket var påkrevd eller ”kun” ønsket. Når det gjelder engelsk finleste vi ikke hver annonse, men noterte fordelingen på ulike yrkeskategorier ved hjelp av databasenes egne bransjeinndelinger. For å sette resultatene for fremmedspråk i perspektiv, gjennomgikk vi også et utvalg av engelskannonsene manuelt for å se nærmere på hvor ofte engelsk var påkrevd og hvor ofte det var uttrykt kun som et ønske.

Alle stillingsutlysninger ble tatt med, uavhengig av om det var fulltids- eller deltidsstillinger, faste stillinger eller ulike midlertidige stillinger som vikariater og sommerjobber. I noen annonser ble det samtidig utlyst flere stillinger (for eksempel av typen ”Vi søker guider til sommersesongen”). Slike utlysninger ble bare registrert én gang, selv om flere personer skulle ansettes. I mange utlysninger nevnes flere språk, for eksempel er det ikke uvanlig at arbeidsgivere i hotell- og turistbransjen etterlyser ansatte som behersker f.eks. tysk, fransk *eller* spansk. Disse utlysningene er registrert under hvert av språkene som nevnes i annonsen, uavhengig av om det er én eller flere stillinger som skal besettes. Det er også slik at samme annonse kan ligge ute i flere uker, og kan dermed være talt ved flere anledninger og tatt med i mer enn én ukesoversikt. Med andre ord, det er altså ikke slik at antall annonser som nevner fransk/spansk/tysk eller andre fremmedspråk direkte gjenspeiler antallet relevante stillinger for hver av disse femmåneders-periodene. Ukesoversiktene (se tabell 1-4 nedenfor) gir likevel et godt bilde av i hvilken grad språkkunnskaper er etterspurt og av hvilke språk som etterspørres mest.

For alle søkeordene unntatt *engelsk/English* luket vi ut irrelevante treff (”støy”), som for eksempel annonser som søkte etter kokk/servitør til *italiensk* restaurant eller etter kundebehandler til et *tyskeid* firma (uten krav eller ønske om henholdsvis italiensk eller tysk). Det var forholdsvis få slike irrelevante treff. Antall treff på *engelsk* var for høyt til at vi kunne velge samme framgangsmåte. Dette betyr at evt. irrelevante stillinger er inkludert i tallene for engelsk, men disse må antas å utgjøre en meget liten del av treffene.⁷ For engelsk-resultatene kommer i tillegg det at både *engelsk* og *English* er brukt som søkeord.⁸ Dette betyr at det kan ligge en del dobbeltannonseringer i tallene – en stillingsutlysning kan foreligge både på norsk og på engelsk og dermed bli talt to ganger. Også her regner vi med at dette utgjør en liten del av datagrunnlaget, slik at tallene for engelsk og fremmedspråk kan anses å være sammenliknbare.

Vi gjør oppmerksom på at NAV og Finn har noe ulik profil. Begge stillingsdatabaser inneholder utlysninger fra både offentlig og privat sektor, men offentlig sektor er sterkere representert hos NAV. På Finn finner man flere utlysninger fra privat sektor, og det er en god del stillinger i offentlig sektor (bl.a. en del lærerstillinger) som ikke blir lyst ut på Finn, men som man vil finne hos NAV. Mange stillinger er likevel utlyst i begge databasene. Til sammen gir de to databasene etter vår oppfatning et godt bilde av stillingsmarkedet i Norge.

Resultater

Fremmedspråk

Tabell 1-4 viser de kvantitative resultatene for fremmedspråk fra gjennomgangen av stillingsdatabasene. Vi minner om at denne gruppen omfatter alle de stillingene vi fikk opp som treff på søkeordet *fremmedspråk*, samt de vi fikk opp da vi søkte på hvert av språkene nevnt ovenfor. Tabell 1 og 2 gjelder resultater fra henholdsvis NAV og Finn for året 2011. Tabell 3-4 viser resultatene fra henholdsvis NAV og Finn i 2010.

Tabell 1: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om fremmedspråkkunnskaper, NAV 2011.

	Uke 6 (feb.)	Uke 8 (feb.)	Uke 10 (mars)	Uke 19 (mai)	Uke 23 (juni)
Fransk	15	21	29	15	5
Spansk	16	30	33	22	25
Tysk	43	62	58	26	31
Russisk	2	4	8	1	6
Andre fremmedspråk/ikke spes.	20	26	49	27	26
Fremmedspråk i prosent (alle)	1,0%	1,3%	1,9%	1,1%	1,1%
Totalt antall annonser	9419	10639	9326	8367	8336

Tabell 2: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om fremmedspråkkunnskaper, Finn 2011.

	Uke 6 (feb.)	Uke 8 (feb.)	Uke 10 (mars)	Uke 19 (mai)	Uke 23 (juni)
Fransk	21	29	34	14	12
Spansk	10	18	15	8	5
Tysk	40	43	46	29	34
Russisk	1	4	2	-	7
Andre fremmedspråk/ikke spes.	13	17	12	9	13
Fremmedspråk i prosent (alle)	0,9%	1,1%	1,2%	0,7%	0,7%
Totalt antall annonser	9402	9726	8975	9156	9524

Tabell 3: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om fremmedspråkkunnskaper, NAV 2010

	Uke 17 (april)	Uke 22 (juni)	Uke 25 (juni)	Uke 33 (aug.)	Uke 38 (sep.)
Fransk	20	13	5	2	7
Spansk	23	17	10	4	5
Tysk	42	14	20	14	23
Russisk	11	2	1	3	3
Andre fremmedspråk / ikke spes.	32	13	16	15	19
Fremmedspråk i prosent (alle)	1,3%	0,7%	0,7%	0,6%	0,7%
Totalt antall annonser	9698	7956	7536	6793	7849

Tabell 4: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om fremmedspråkkunnskaper, Finn 2010.

	Uke 17 (april)	Uke 22 (juni)	Uke 25 (juni)	Uke 33 (aug.)	Uke 38 (sep.)
Fransk	11	12	10	13	9
Spansk	15	21	7	3	5
Tysk	31	31	23	21	26
Russisk	5	2	1	2	2
Andre fremmedspråk / ikke spes.	14	8	8	9	7
Fremmedspråk i prosent (alle)	0,9%	1,0%	0,7%	0,8%	0,7%
Totalt antall annonser	8022	7662	7136	5963	7275

Som vi kan se av tabell 1-4, er fremmedspråk nevnt i en nærmest forsvinnende lav andel av stillingsannonsene. I 2011 ligger andelen hos NAV på 1,0% i uke 6, øker til nesten 2,0% i uke 10 og går siden ned igjen til ca. 1,0%. Utviklingen på Finn er tilsvarende, men andelene er gjennomgående litt lavere. Oppsvinget rundt uke 10 skyldes antagelig at tyngdepunktet når det gjelder utlyste lærerstillinger ligger på vårparten, samt at en rekke sommerjobber innen turistbransjen ble utlyst på dette tidspunktet. I tallene for 2010 ser vi også at andelen er noe høyere på vårparten (1,3% hos NAV), før den synker utover sommeren og høsten til rundt 0,7% i begge databaser. Generelt er tallene noe høyere i 2011 enn i 2010, noe som er naturlig i og med at 2011-analysen omfattet noen flere språk (jf. metodeseksjonen). Det lave antallet stillingsannonser gjør at det ikke er hensiktsmessig å foreta en detaljert kvantitativ analyse av spørsmålene angående yrkeskategori og krav versus ønske. Vi vil likevel gjengi de viktigste tendensene i tallmaterialet.

Som tallene viser er det av de store skolespråkene helt klart tysk som etterlyses oftest. Tysk er særlig etterspurt for stillinger innen industrielt salg – altså salgs-, forhandler-, og markedsføringsstillinger innen industrien eller i andre deler av næringslivet. Dette gjenspeiler at tysktalende områder er en viktig handelspartner for Norge. Typisk for disse stillingene er at ønsket om tysk kunnskaper kommer i tillegg til eksplisitte krav om bestemte fagspesifikke kvalifikasjoner, for eksempel krav om ingeniørutdanning. Fransk og spansk er i sum tilnærmet jevnstore: Spansk etterspørres noe oftere hos NAV og fransk noe oftere hos FINN. For begge disse språkene var det stort sett lærerstillinger det var snakk om – dette gjelder særlig spansk og er årsaken til at spansk er noe oftere etterspurt hos NAV enn fransk. (NAV har som nevnt en god del offentlige stillinger, deriblant mange lærerstillinger, som ikke nødvendigvis utlyses på FINN.) For eksempel var det av de 30 annonsene som nevnte spansk hos NAV i uke 8, 2011, hele 19 – altså nesten 2/3 – som gjaldt lærerstillinger. Av de 21 franskannonsene i samme database samme uke var det tolv som gjaldt lærerstillinger.

For alle tre språkene kommer i tillegg stillinger i turist-/reiselivsbransjen. Dette gjaldt særlig en god del sommerjobber i annonsene på vårparten. Av de 29 franskannonsene hos NAV i uke 10, var for eksempel ni sommerjobber i turistbransjen, mens 18 var lærerstillinger. For spansk samme uke var åtte av 33 annonser sommerjobber i turistbransjen, mens 17 var lærerstillinger. For tysk gjaldt 20 av 58 stillinger sommerjobber, mens lærerjobber utgjorde 25 av annonsene. Hos FINN samme uke var kun to av 34 franskannonser sommerjobber, mens elleve gjaldt lærerstillinger. De resterende var innen salg, regnskap, ingeniøryrker, IT, offentlig forvaltning og internasjonale organisasjoner. For spansk var tre av 15 sommerjobber i turist-/reiselivsbransjen, mens åtte var lærerstillinger. For tysk samme uke var det ingen sommerjobber, men tolv av 46 annonser gjaldt lærerstillinger. Eksempelene fra uke 10 viser altså at det er mer variasjon i stillingskategoriene hos FINN, og det er betydelig mer variasjon for tysk enn for fransk og spansk, og mer variasjon for fransk enn for spansk.

Russisk etterspørres i liten grad, på tross av at Russland er ett av Norges naboland. Det er imidlertid ganske stor variasjon både når det gjelder bransje og geografisk plassering. Man finner alt fra frisorstillinger til morsmåslærere og prosjektledere innen både kulturfag og primærnæringer. En del av stillingene finnes naturlig nok i nord, men det er også en del på Vestlandet.

I kategorien 'andre fremmedspråk' skjuler det seg treff fra alle søkeordene nevnt ovenfor, naturligvis med unntak av *engelsk/English, fransk, spansk, tysk* og *russisk*. *Samisk* er det søkeordet med flest treff, selv om det var inkludert utelukkende i 2011-analysen. Samisk er altså det desidert mest etterspurte språket i kategorien 'andre fremmedspråk' og står alene for 77 av treffene (alle ukene slått sammen). Utlysningene som etterspør samisk kommer fra en lang rekke ulike bransjer, men så godt som alle gjelder stillinger i de to nordligste fylkene. Spesielt var det en opphopning av slike annonser i NAVs database i uke 10, 2011, og det er årsaken til det høye antall annonser med 'andre fremmedspråk' hos NAV denne uken.

Når det gjelder de andre språkene, er det italiensk og finsk som troner øverst, med henholdsvis 48 og 43 treff til sammen for de to periodene. Etterspørselen gjelder både lærere og stillinger innen salg, service og reiseliv, for finsk også stillinger innen IT. Det var også enkelte annonser der arbeidsgiveren nevnte språk som arabisk (33 annonser) og kinesisk (31 annonser), men det er da ofte morsmålskompetanse som etterspørres, gjerne til stillinger som tolk eller morsmåslærer.

Fremmedspråkkunnskaper var i de fleste tilfellene ikke satt opp som et krav fra arbeidsgivers side, men kun som et ønske. Dette gjelder både 2010- og 2011-materialet. Et unntak er naturligvis alle lærerstillingene, hvor fremmedspråkkunnskaper er en selvsagt forutsetning for jobben. Også en del av stillingene i turistbransjen forutsatte kunnskaper i flere språk enn norsk og engelsk, uten at det nødvendigvis var spesifisert noe bestemt språk.

Engelsk

Tabell 5-8 viser de kvantitative resultatene for søk på *engelsk* (2010) og *engelsk/English* (2011). Vi minner om at treffene på *English* kan representere egne stillinger, eller de kan stamme fra en engelsk utgave av stillingsannonser som etterspør engelskkunnskaper. Antall treff på *English* ligger på rundt 100 hver uke hos NAV. Finn inkluderer som nevnt automatisk treff på *English* ved søk etter *engelsk*.

Tabell 5 og 6 gjelder resultater fra henholdsvis NAV og Finn for året 2011, mens tabell 7-8 viser resultatene fra henholdsvis NAV og Finn i 2010.

Tabell 5: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om engelskkunnskaper, NAV 2011.

	Uke 6 (feb.)	Uke 8 (feb.)	Uke 10 (mars)	Uke 17 (april)	Uke 23 (juni)
Engelsk	664	710	602	672	591
Engelsk i prosent	7,5%	6,9%	6,7%	7,0%	7,1%
Totalt antall annonser ⁹	8802	10243	9044	9554	8336

Tabell 6: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om engelskkunnskaper, Finn 2011.

	Uke 6 (feb.)	Uke 8 (feb.)	Uke 10 (mars)	Uke 17 (april)	Uke 23 (juni)
Engelsk	2332	2505	2304	2221	2404
Engelsk i prosent	25,2%	24,9%	25,7%	24,8%	25,3%
Totalt antall annonser	9263	10068	8975	8972	9498

Tabell 7: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om engelskkunnskaper, NAV 2010.

	Uke 17 (april)	Uke 22 (juni)	Uke 25 (juni)	Uke 33 (aug.)	Uke 38 (sep.)
Engelsk	566	466	471	453	516
Engelsk i prosent	5,8%	5,8%	6,3%	6,7%	6,6%
Totalt antall annonser	9698	7956	7536	6793	7849

Tabell 8: Antall stillingsannonser med krav eller ønske om engelskkunnskaper, Finn 2010.

	Uke 17 (april)	Uke 22 (juni)	Uke 25 (juni)	Uke 33 (aug.)	Uke 38 (sep.)
Engelsk	1613	1494	1468	1742	1500
Engelsk i prosent	20,1%	19,5%	20,6%	29,2%	20,6%
Totalt antall annonser	8022	7662	7136	5963	7275

Engelsk etterspørres ikke uventet langt oftere enn fremmedspråk. I NAVs database ligger prosentandelen for stillinger der engelsk er nevnt ganske stabilt på rundt 6% i 2010 og rundt 7% i 2011. Den beskjedne økningen fra 2010 til 2011 skyldes sannsynligvis inkludering av søkeordet *English* (se ovenfor). På Finn nevnes engelsk i om lag 20% av stillingene hver måned i 2010, mens i 2011 har

andelen økt til rundt 25% av utlysningene per måned. Andelen stillinger med engelsk er altså betydelig lavere hos NAV enn på Finn. Denne forskjellen kommer antagelig av de ulike typer stillinger som utlyses i de to databasene. Som nevnt har NAV og Finn noe ulik profil – offentlig sektor er sterkest representert hos NAV, mens privat sektor er sterkest representert hos Finn. Det er påfallende hvor mange av stillingene på Finn der det kreves engelskkunnskaper som er utlyst i den sterkt engelskpregede offshoreindustrien. Mange av disse stillingene er ikke utlyst hos NAV. Hos NAV finner man til gjengjeld en del stillinger i det offentlige, for eksempel innen skoleverk og helsevesen, der engelsk typisk ikke nevnes. I tillegg til stillinger i offshoreindustrien, kreves engelsk gjerne i ingeniørstillinger generelt, i stillinger innen salg og service, samt innen IT og økonomi/administrasjon.

Når det gjelder krav versus ønske om språkkunnskaper, er tendensen den motsatte av den vi så for fremmedspråk. Hovedregelen både på Finn og hos NAV er at der engelsk er nevnt er det noe arbeidsgiverne krever. Bare i noen få unntak er engelskkunnskaper ønsket, men ikke påkrevd.

Diskusjon

Resultatene viser at arbeidslivets behov for fremmedspråkkunnskaper i svært liten grad gjenspeiles i konkret etterspørsel i stillingsannonser etter språkyndige folk. Dette gjelder særlig for andre fremmedspråk enn engelsk. Når slik språkkompetanse heller ikke belønnes i nevneverdig grad (jf. Sentio 2011, se ovenfor), er det grunn til å spørre seg om arbeidsgivere i det hele tatt ser på språkkompetanse som en nyttig kvalifikasjon. Resultatene synes altså ikke å rime med det behovet for språkkompetanse som er avdekket ved hjelp av behovsanalyser og som tegnes av framtreddende næringslivsledere gjennom utspill i media. Nå skal det sies at det er vanskelig å anslå hvor høy andelen ”burde” vært, sett i forhold til samfunnets behov. Stillingsdatabasene på NAV og Finn inneholder som nevnt alle typer stillinger, og det er ikke i alle yrker fremmedspråkkompetanse er en relevant kvalifikasjon. En andel på ca. 1% synes imidlertid for lav. Dette inntrykket ble styrket da vi i prosessen med å luke ut ’støy’ kom over annonser for stillinger der fremmedspråkkompetanse ville ha vært relevant, men likevel ikke ble etterspurt. For eksempel var det i en annonse fra et tyskeid firma som søkte etter regnskapsfører ikke uttrykt krav eller ønske om tyskkunnskaper, selv om løpende kontakt med konsernets hovedkontor i Leipzig var en av arbeidsoppgavene som inngikk i stillingen. Det var derimot uttrykt krav om svært gode engelskkunnskaper. På samme måte var det i en annonse etter en salgsassistent som skulle operere på det asiatiske markedet (særlig det kinesiske), ikke spesifikt uttrykt ønske om kjennskap til asiatiske språk eller kulturer. Det var derimot uttrykt krav om gode engelskkunnskaper.¹⁰ Et rimelig spørsmål blir dermed: Hvis språkkunnskaper er så lønnsomt (jf. Grin

m.fl. 2010) og hvis behovet er så stort, hvorfor etterspørres ikke da slik kompetanse?

Det første det er naturlig å spørre seg om, er om behovet kan være mindre enn antatt. Sett fra et økonomisk perspektiv skulle resultatene i alle fall ved første øyekast tyde på det. Dette må imidlertid anses som usannsynlig, tatt i betraktning den omfattende dokumentasjonen som finnes når det gjelder verdien av språkkunnskaper. Undersøkelsene er mange, de er gjennomført i ulike land og av ulike instanser og personer, og de tegner likevel samme bilde. Men er det da slik, satt på spissen, at arbeidsgiverne (med unntak av topplederne som uttaler seg i media), ikke forstår sitt eget beste? Både Grin m.fl. og Verstraete-Hansen er inne på dette noe ømtålige spørsmålet. Grin m.fl. (2010, s.123-134) påpeker at arbeidsgivere som ikke etterspør språkkompetanse trass i at behovet er til stede, kan ha tatt et bevisst og veloverveid valg. Et slikt valg kan være basert på beregninger av kostnader og den investeringen det krever å få tak i slike folk, satt opp mot nytten og gevinsten disse ansatte vil tilføre bedriften. Det kan altså være snakk om en velfundert økonomisk avveining for den enkelte bedrift og ikke en mangel på bevissthet om bedriftens beste. Verstraete Hansen (2008, 2010) på sin side, viser til Vandermeerens skille mellom objektivt og subjektiv behov (Vandermeeren 2003), der det objektive behovet tilsvarer de forutsetningene som er nødvendige for å lykkes med kommunikasjon på fremmedspråk i internasjonale sammenhenger, mens det subjektive, eller anerkjente, behovet er den oppfatningen bedriften selv har av sine framtidige behov for fremmedspråkskompetanse. Avstanden mellom disse to representerer det *ikke anerkjente behovet*. Omfanget av dette behovet er vanskelig å måle eller fastslå, men antall og grad av opplevde kommunikasjonproblemer gir en pekepinn. Anglosentrisme, eller oppfatningen om at engelsk fungerer godt overalt i enhver situasjon, er et tegn på et slikt ikke-ankjent behov. Dette ikke-ankjente behovet, i den grad det eksisterer, kan forklare hvorfor fremmedspråkskompetanse ikke etterspørres selv om manglende språkferdigheter beviselig fører til problemer av ulik art både i privat og offentlig sektor (jf. Hellekjær 2007, 2010a).

Et eventuelt ikke-ankjent behov kan også forklare hvorfor mangel på ansatte med fremmedspråkkunnskaper ikke oppleves som et problem (jf. Sentioundersøkelsen): Man ser ikke hvilke gevinster man *kunne* ha fått dersom man hadde utnyttet språkkompetanse bedre. Det kan meget vel være at det ligger muligheter og et potensial hos mange bedrifter som ikke utnyttes fordi man mangler den nødvendige språkkompetansen. Med andre ord: Når det gjelder å tenke framover, slik bedrifter stadig er på jakt etter å utvikle seg, forbedre seg og vinne nye markeder, kan det ligge mye gevinst i å tenke språkkunnskaper. I dag går for eksempel mange elever ut av videregående skole med spanskunnskaper – spansk har som kjent på få år blitt det desidert største skolespråket. Foreløpig er etterspørselen etter spanskkundige arbeidstakere ikke særlig høy, men skulle

bedrifter begynne å satse mer på spanskspråklige land kunne de fort nyttiggjort seg disse potensielle arbeidssøkerne med spanskkunnskaper.

Man kan altså anta at det hersker en viss anglosentrisme og et visst ikke-ankjent behov i skandinavisk næringsliv. Likevel er det slik at flere av undersøkelsene og behovsanalysene som er gjort viser at mange arbeidsgivere og bedriftsledere er fullstendig klar over behovet for språkkunnskaper. Hele 33% av bedriftene i Oslo handelskammers undersøkelse sier de har et udekket behov for ansatte med kompetanse i andre fremmedspråk enn engelsk (Sentio 2011, jf. ovenfor). Over 50% av bedriftene i Verstraete Hansen sin undersøkelse svarer bekreftende på at de har behov for flere ansatte med fremmedspråkkunnskaper (inkludert engelsk). Tilsvarende andeler finner vi i Hellekjærs undersøkelse: 50% har behov for bedre ferdigheter i engelsk blant sine ansatte, 35% har behov for bedre ferdigheter i tysk, 25% for fransk og 22% for spansk. Informantene i Hellekjærs undersøkelse mener også at økt språkkompetanse vil gi positiv effekt for bedriften – særlig ser de at det er mye å tjene på bedre ferdigheter i andre fremmedspråk enn engelsk, bl.a. mener de det kan føre til større nettverk og lette tilgangen til og flyten av informasjon (Hellekjær 2012, s.14). Dette viser altså at selv om det i en del tilfeller kan være snakk om et ikke anerkjent behov, så er det også mange bedrifter som er bevisste på egne behov for språkkompetanse. Hvorfor er da ikke etterspørselen større?

Kari Minge i NHO (innlegg i debatt på Fremmedspråksenterets og Høgskolen i Østfolds seminar om engelsk og fremmedspråk i arbeidslivet 27.9.2010) er inne på noe av den samme forklaringen som Grin m.fl. 2010 når hun påpeker at arbeidsgivere ikke spør etter det de ikke kan få. Hvis de anser det som usannsynlig å få tak i en kandidat med en bestemt profil, vil de også kvie seg for å etterspørre akkurat den profilen. Kombinasjonen yrkesutdanning av typen ingeniør, salg/markedsføring og lignende og fremmedspråk er uvanlig, og arbeidsgivere velger derfor å etterspørre det de anser som den primære kvalifikasjonen. Dette er i tråd med resultatene både i Hellekjær (2007) og Verstraete-Hansen (2008), som viste at næringslivet i Norge og Danmark først og fremst etterspør medarbeidere med en bestemt yrkesutdanning, mens språkferdigheter eventuelt nevnes som en ønsket tilleggskvalifikasjon. I og med at fremmedspråk normalt ikke inngår i de fagutdanningene det her er snakk om, vil et tilleggskrav om fremmedspråkkunnskaper ofte være urealistisk. Fremmedspråkkunnskaper uttrykkes dermed som ønske og ikke et krav. Man kan imidlertid se for seg at det i enkelte tilfeller kan være på sin plass å tenke motsatt; nemlig å se på språk- og kulturkompetansen som den primære kvalifikasjonen. For eksempel var det i Norge for noen år siden et tilfelle der en bank som hadde inngått samarbeid med Russland forgjeves søkte etter en økonom med russiskkompetanse. Løsningen ble til slutt å ansette en person med russiskkompetanse, som banken lærte opp i økonomi. Det var enklere enn å ansette en økonom som måtte læres opp i russisk. Eksempelet viser at det noen ganger kan være nyttig for bedrifter eller andre arbeidsgivere å se på språk- og kulturkunnskapen som

den primære kvalifikasjonen, og en eventuell yrkesutdanning som sekundært, spesielt i situasjoner der man er opptatt av at arbeidsstokken skal utfylle hverandre når det gjelder kompetanseområder.

Manglende tilgang på kompetanse er nok også grunnen til at andre fremmedspråk enn de store skolespråkene engelsk, fransk, spansk og tysk etterspørres sjelden. Norsk skole har ikke tradisjon for undervisning i språk som for eksempel arabisk og kinesisk. Dermed ser muligens ikke arbeidsgivere det som realistisk å få tak i slik kompetanse gjennom etterspørsel i en stillingsannonse. For eksempel kan det være forklaringen på at kinesisk ikke ble etterspurt i annonsen etter salgsassistent til det kinesiske markedet.

Samtidig kan det kanskje virke noe overraskende at engelsk ikke er enda mer etterspurt, i og med at engelsk fungerer som *lingua franca* på mange felt. Dessuten skulle kompetansen, i teorien, være lett tilgjengelig, siden svært mange velger å fortsette med engelsk gjennom alle årene på videregående og kanskje også på universitet eller høyskole. Vi antar at mange arbeidsgivere tar et visst nivå av engelsk-kunnskaper som en selvfølge, og at de derfor ikke ser noen hensikt i å spesifisere dette i stillingsutlysningen, med mindre man har behov for en ansatt som er særlig kyndig i språket. Dette kan også forklare at når engelsk først er nevnt, så er det i de aller fleste tilfeller snakk om krav og ikke ønske fra arbeidsgivers side – dette til forskjell fra fremmedspråk, som i de fleste tilfellene ”bare” er oppført som ønskelig (jf. ovenfor). Det kan også være, som Hellekjær (2012) foreslår, at enkelte arbeidsgivere velger vekk det å søke etter høy engelskkompetanse, fordi de vet at det vil øke ansettelseskostnadene og dessuten gjøre det vanskeligere å fylle stillingen. Selv om mange har engelsk programfag fra videregående skole, har de ikke nødvendigvis det engelsknivået som arbeidslivet krever (Hellekjær 2012).

Det er heller ikke nødvendigvis slik at fremmedspråkstilbudet og elev og studenttallene i skolen eller i høyere utdanning gjenspeiler det reelle behovet (se også Hellekjær 2010a, s.14). Ser man for eksempel på Statistisk sentralbyrås statistikk over handelspartnere (SSB 2012) er det flere språk enn de tradisjonelle skolespråkene som peker seg ut - for eksempel portugisisk, pga. økende handel med Brasil.¹¹ De siste årene har også behov for arabisk og kanskje særlig kinesisk (mandarin) vokst i takt med økt internasjonal samhandling. Skolen fanger delvis opp disse behovene og tendensene (oppunder 20 skoler tilbyr nå kinesisk, og to skoler underviser arabisk som fremmedspråk¹²), men det skjer sannsynligvis ikke i samme tempo som behovet utvikler seg.

Konklusjon

I denne artikkelen har vi sett at norske arbeidsgiveres etterspørsel etter fremmedspråk-kunnskaper ved nyansettelser må karakteriseres som svært lav. Fremmedspråk utover engelsk nevnes sjelden som ønskelig kvalifikasjon og

enda sjeldnere som krav i stillingsutlysninger. Dette framstår som et paradoks, sett i lys av at internasjonal forskning samt en rekke kartlegginger foretatt i Norge viser at fremmespråkkunnskaper representerer en betydelig økonomisk faktor i samfunnet. Fremtredende næringslivsledere og -organisasjoner understreker også jevnlig behovet for gode fremmedspråkkunnskaper i arbeidslivet. En sannsynlig forklaring på den manglende etterspørselen er at arbeidsgivere primært er ute etter søkere med en yrkesutdanning innen for eksempel ingeniørfag, jus, salg og markedsføring m.m., og at de antar at det vil være vanskelig å få tak i ansatte som har høy fremmedspråkkompetanse som tilleggskvalifikasjon. Nøyaktig hvordan disse mekanismene fungerer må undersøkes nærmere før man kan oppnå en full forståelse av gapet mellom behov og etterspørsel når det gjelder fremmedspråk i norsk arbeidsliv. En verdifull vinkling kunne være å ta utgangspunkt i annonser innen et begrenset antall stillingskategorier – gjerne kombinert med intervjuer med arbeidsgivere – for om mulig å avdekke noen mønstre når det gjelder i hvilke tilfeller fremmedspråkskompetanse blir etterspurt og i hvilke tilfeller det ikke blir nevnt (jf. sluttnote 10). Videre forskning burde også fokusere på hvordan bedrifter løser faktiske situasjoner der det er behov for fremmedspråkskompetanse. Hvem tar seg av kommunikasjonen og hvilken kompetanse har disse? I hvilken grad brukes eksterne konsulenter, elektroniske hjelpemidler som automatiske oversettelsesprogrammer og lignende? Mer utfyllende svar på slike spørsmål kan bidra til en dypere forståelse av misforholdet mellom behov og etterspørsel når det gjelder fremmedspråkskompetanse i norsk arbeidsliv.

Det påviste misforholdet mellom behov for og etterspørsel etter fremmedspråkskompetanse bør også gi noen implikasjoner for fremmedspråksundervisningen i skolen og i høyere utdanning. For det første blir det en viktig oppgave for skolen (som én av flere aktører) å bevisstgjøre elevene på nytten av språkkunnskaper og lære dem å se verdien av sin egen kompetanse. Det er dessverre slik at når arbeidsgivere ikke etterspør språkkompetanse dannes en ond sirkel der elever velger vekk språkfag, fordi språkkompetanse ikke etterspørres, mens arbeidsgivere ikke etterspør slik kompetanse fordi de tror de ikke vil finne det¹³. For det andre er det viktig at det legges til rette for språkundervisning på høyere nivåer, både i videregående skole (nivå III) og i høyere utdanning. De omtalte behovsanalysene og rapportene (se ovenfor) viser uten tvil fremmedspråkfagets berettigelse (jf. Hellekjær 2010b), men de avdekker også at innholdet eller ambisjonene muligens ikke strekker til sammenlignet med samfunnets behov. For at språkkunnskaper skal ha en økonomisk verdi, må de som nevnt være på et visst nivå (jf. Grin m.fl. 2010). Dette nivået er trolig høyere enn det man kan oppnå gjennom et vanlig utdanningsløp med fremmedspråk, der man normalt fullfører med nivå II i videregående skole. Sist, men ikke minst, er det essensielt at det legges til rette for kombinasjon av språkfag med andre fag. Som nevnt er det uvanlig med kombinasjonen yrkesutdanning av typen ingeniør, økonom eller lignende og språkfag, samtidig som slik

kompetanse er ønsket av arbeidsgivere. Bedre muligheter helt fra grunnutdanningen av til å kombinere språkfag med fag fra flere ulike områder vil kunne øke tilgjengeligheten på arbeidstakere med slik kompetanse, og dermed også øke etterspørselen.

Referanser

- Doetjes, G. 2011. *Fremmedspråk i videregående opplæring 2010-2011: Flere elever velger nivå II og III*. Notat 4/2011. Halden: Fremmedspråksenteret.
- Doetjes, G. & Vold, E.T. 2010. *Engelsk og andre fremmedspråk sjelden nevnt i stillingsutlysninger*. Notat 5/2010. Halden, Fremmedspråksenteret.
- Doetjes, G. & Vold, E.T. 2011. *Ny arbeidsmarkedsmonitor: fremmedspråk fortsatt sjelden krav i stillingsutlysninger*. Notat 7/2011. Halden: Fremmedspråksenteret. Tilgjengelig via: <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/programfag-1/nytteverdien-av-fremmedsprak>. Besøkt 1.2.2012.
- Doetjes, G. & Vold, E.T. Under utgivelse. *Valg av fremmedspråk i videregående opplæring – en kartlegging*. Fokus på språk 28. Halden: Fremmedspråksenteret.
- E24.no. 2011. *Norske ledere tror de er gode nok i språk*. Publisert 29.10.2011. Tilgjengelig: <http://e24.no/jobb/norske-ledere-tror-de-er-gode-nok-i-spraak/20114469?> Besøkt 1.2.2012.
- Grin, F. Sfreddo, C. & Vaillancourt, F. 2010. *The Economics of the Multilingual Workplace*. New York : Routledge.
- Hagen, S. Davila-Philippon, S. & Nordgren, B. 2006. *ELAN: Effects on the European Union Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. London: The UK National Centre for Languages (CILT). Tilgjengelig: http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/elan_final_report_en.pdf. Besøkt 1.2.2012.
- Hellekjær G. 2007. *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok!* Fokus på språk 3. Halden: Fremmedspråksenteret. Tilgjengelig: <http://www.hiof.no/neted/upload/attachment/site/group55/Fokusnr3.pdf>. Besøkt 1.2.2012.
- Hellekjær G. 2010a. *Språkmakt og avmakt: Bruk av og behov for fremmedspråk i statsforvaltningen*. Fokus på språk 25. Halden: Fremmedspråksenteret. Tilgjengelig via: <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/forskning-og-utvikling/fokus-pa-sprak/fullstendig-publikasjonsliste>. Besøkt 1.2.2012.
- Hellekjær, G. 2010b. *The Economics of the Multilingual Workplace*. Bokanmeldelse. *Acta Didactica Norge* [Online] 4:1. Tilgjengelig: <http://adno.no/index.php/adno/article/view/160/151>. Besøkt 1.2.2012.
- Hellekjær G. 2012. A Survey of English Use and Needs in Norwegian Export Firms. *Hermes* 48, s. 7-18. Tilgjengelig via: <http://download2.hermes.asb.dk/archive/2012/Hermes48.html>. Besøkt 21.3.2012.
- Hellum, B. & Dypedahl, M. 1998. *Business Communication and Cultural Awareness in Norwegian Companies*. Halden: Høgskolen i Østfold.
- Kolbeinstveit, L. 2010. *Hvorfor lære tysk og fransk? Om situasjonen for fremmedspråk i Norge*. Civita-notat 1/2010. Tilgjengelig: <http://www.civita.no/assets/2010/01/1194-civita-notat-1-2010.pdf>. Besøkt 1.2.2012.
- Kunnskapsdepartementet 2006. *Læreplanen for Kunnskapsløftet*. Oslo.
- Kvam, S. & Schewe, T. 1984. *Tyskkunnskaper i norsk næringsliv en analyse av behov og etterspørsel*. Halden: Østfold Distriktshøgskole.
- Legernes, L.-K. 2011. Nordmenn er for dårlige i språk. Kommentar, *E24.no*, 27.7.2011. <http://e24.no/kommentarer/spaltister/nordmenn-er-for-daarlige-i-spraak/20081870>. Besøkt 1.2.2012.

- Lie, U. & Skjoldmo, S. 1982. *Behovet for fremmedspråkkompetanse i næringslivet*. Bergen: Universitet i Bergen/Hordaland Lektorlag.
- Minge, K. 2010. Debattinnlegg i forbindelse med Seminar om engelsk og fremmedspråk i næringslivet, Fremmedspråksenteret/Høgskolen i Østfold, 27.9.2010.
- NHH. 1973. *Siviløkonomers bruk av fremmedspråk*. Bergen: NHH.
- Oslo handelskammer 2011. "Nå snakker vi" – en smak på fremmedspråk. Tilgjengelig: http://www.chamber.no/no/kompetanse/na_snakker_vi/. Besøkt 1.2.2012.
- Sentio 2011. *Språkundørsøkelse for Oslo handelskammer*. Oslo: Sentio.
- SSB 2012. Samhandelen med land og landområder. Tabell tilgjengelig på: <http://www.ssb.no/emner/09/05/muh/tab-2012-03-15-03.html>. Besøkt 21.3.2012.
- Turmo, A. 2010. For få Tyskland-studenter. Kronikk, *Dagens Næringsliv* 9.12.2010. <http://www.nho.no/kompetanse-og-utdanning/for-faa-tyskland-studenter-article22702-56.html>. Besøkt 1.2.2012.
- Utenriksdepartementet 2011. *Regjeringens Brasil-strategi. Nye perspektiver på et tradisjonsrikt forhold*. Oslo.
- Verstraete-Hansen, L. 2008. *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. København: Institut for Internationale Kultur- og Kommunikationsstudier, Handelshøjskolen i København-CBS. Tilgjengelig: http://www.cbs.dk/Forskning/Institutter-centre/Institutter/IKK/Menu/Medarbejdere/Menu/Videnskabelige/Videnskabelige/Lektorer/lisbeth_verstraete_hansen. Besøkt 1.2.2012.
- Verstraete-Hansen, L. 2010. En route vers le tout-anglais? Pratiques et représentations des langues étrangères dans les entreprises danoises. I Gerhard Stickel (red.): *Language Use in Business and Commerce in Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Vandermeeren, S. 2003. "German language needs in Danish companies". *Hermes* 31, s. 13-29.
- Vågang, S. 2007. Lær tysk. Uttalelse til Avisenes nyhetsbyrå gjengitt i *Dagens Næringsliv* (nettutgave) 1.6.2007. <http://www.dn.no/forsiden/naringsliv/article1105380.ece>. Besøkt 1.2.2012.

¹ I denne artikkelen bruker vi betegnelsen 'fremmedspråk' om andre fremmedspråk enn engelsk (jf. terminologien i læreplanene for LK06, Kunnskapsdepartementet 2006).

² NAV er den offentlige norske arbeids- og velferdsforvaltningen og Finn er en stor privat aktør på området.

³ Tallene vi gjengir her, er de som gjelder for bruk av andre fremmedspråk enn engelsk i eksportbedrifter, se Hellekjær (2007, s.26, s.56).

⁴ Dessverre framgår det ikke av den danske undersøkelsen hvor mange og hvilke av bedriftene som drev med henholdsvis eksport og import (jf. Verstraete Hansen 2008, s.18-19). Likevel framgår det av kommentarene fra informantene at flere av dem som tilla handelspartneren problemet, var eksportbedrifter.

⁵ Russisk tilbys på svært få skoler, men er likevel et "skolespråk" i den forstand at det inngår i den gruppen på fire språk (fransk, spansk, tysk, russisk) hvorav norske skoler må tilby minst ett.

⁶ For eksempel kan man finne formuleringer som "Det er en fordel om du kan et annet fremmedspråk i tillegg til engelsk".

⁷ En stikkprøve foretatt 21.3.2012 viste at bare én av de 300 øverste annonsene som inneholdt søkeordet *engelsk/English* på Finn ikke hadde direkte krav eller ønske om kunnskaper i engelsk. Tallet på irrelevante treff synes derfor meget lavt.

⁸ I 2011-runden ble vi oppmerksomme på at Finn automatisk inkluderer treff på *English* ved søk på *engelsk*. Vi valgte derfor å søke på *English* også i NAVs database.

⁹ Årsaken til at det totale antall annonser er noe annerledes enn i tabellen for fremmedspråk, er at søkene ikke nødvendigvis er utført på samme dag, eller på samme tidspunkt på dagen. Antall annonser er i kontinuerlig forandring, både på NAV og Finn.

¹⁰ Det kunne vært interessant å gjennomføre undersøkelsen fra en annen vinkling, for eksempel ved å ta utgangspunkt i alle stillingsannonser innen en gitt kategori (i stedet for søkeord) for å se i hvilken grad fremmedspråkskompetanse ble etterspurt i den aktuelle kategorien av jobber. Slik kunne man danne seg et bilde også av de tilfellene der fremmedspråk *ikke* ble etterspurt.

¹¹ Jf. Regjeringens Brasil-strategi (Utenriksdepartementet 2011).

¹² Upubliserte tall fra Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen, 1.2.2012

¹³ Se for øvrig Doetjes og Vold (under utgivelse) angående elevers motivasjon for valg av språkfag.